

Palma singular: un segle de canvis

L'Arxiu Municipal de Palma (AMP) té com a missió fonamental la preservació, conservació i la difusió dels fons documentals i arxivístics que s'hi custodien. En el marc d'aquestes funcions pròpies d'arxiu el personal de l'AMP, en el desenvolupament de les seves tasques, ha seleccionat documentació històrica sobre edificis singulars de la ciutat de Palma, molts d'ells desapareguts, altres transformats al llarg d'aquests darrers 100 anys, i alguns sense l'ús per al qual varen ser construïts. El valor d'aquesta documentació, perquè la ciutadania pugui conèixer la història de Palma, la seva configuració urbanística, el canvi que va suposar el pas del s. XIX al s. XX amb l'enderrocament de les murades i la construcció de nous edificis fora Porta, com també part de la història del teixit cultural i industrial amb què comptava la ciutat en el primer terç del s. XX, mereix ser donat a conèixer mitjançant l'exposició titulada **Palma singular: un segle de canvis**.

L'Arxiu Municipal de Palma (seu de Can Bordils) custodia més de 125.000 expedients de llicències d'obres d'entre 1895 i 1991. La preservació i la conservació d'aquests documents no és una tasca fàcil: la consulta freqüent, amb la consegüent manipulació, per part de tècnics i de la ciutadania en general, juntament amb les diferents qualitats tant de suports en paper com de tintes, duu inevitablement cap a la seva degradació. La revisió dels expedients abans de facilitar-ne la consulta, com també la cerca d'edificis a partir de les dades que proporcionen les persones interessades, fan possible que el personal de l'Arxiu trobi, en moltes ocasions per serendipitat, autèntiques joies de plànols de plantes i d'alçats d'edificis de Palma.

L'enderrocament de les murades l'any 1902 va permetre un creixement significatiu de la ciutat, amb la construcció d'edificis singulars que dibuixen una nova Palma gràcies a multitud d'arquitectes innovadors que signen els projectes arquitectònics de les tres primeres dècades del s. XX i gran part dels anys 40. L'arquitectura mallorquina d'aquesta època va ser exhaustivament estudiada pel Dr. Miguel Seguí Aznar (1950-2009) en l'obra *Arquitectura contemporànea en Mallorca: 1900-1947*. És aquesta, sense cap dubte, l'obra de referència per a poder identificar arquitectes i projectes.

Atès que la difusió dels fons documentals és també missió fonamental dels centres d'arxiu, juntament amb la seva preservació i conservació, aquesta exposició s'ha plantejat per donar a conèixer a la ciutadania edificis construïts durant el període esmentat i que, malauradament, han desaparegut per motius molt diversos però sobretot pel fet inevitable, comú a totes les ciutats del món, de seguir construint nous edificis. Les ciutats creixen, la seva fesomia canvia constantment... I Palma, al llarg dels segles, no ha estat una excepció: el poblat talaiòtic, la Palma romana fundada el 123 a. C. per Quint Cecili Metel, Madīna Mayūrqa (una de les ciutats més resplendents d'al-Àndalus), Ciutat de Mallorques (capital d'un regne amb territoris disseminats per la Mediterrània), la Palma de l'Edat Moderna amb els casals del Centre Històric, la Palma del s. XIX amb un teixit industrial significatiu i el canvi al s. XX amb un creixement urbanístic i arquitectònic molt rellevant.

Aquesta exposició vol retre homenatge, d'una banda, als arquitectes que transformaren Ciutat durant el primer terç del s. XX i alhora, evocant la ciutat que va ser i ja no és, refrescar la memòria de totes aquelles persones que encara varen poder contemplar els edificis «singulars» ja desapareguts. D'altra banda, és bo donar-los a conèixer a tothom que, per edat, ja no els ha pogut conèixer. Alguns d'ells, tot i que no varen ser edificats per a l'ús que se'ls va donar en un moment de la història, són de trist record; altres han estat motiu d'alegria per a moltes famílies; altres han estat protagonistes del teixit industrial de Ciutat que poc a poc al llarg del s. XX va desaparèixer per donar pas al sector turístic; altres han tingut un paper fonamental en l'àmbit cultural ciutadà.

Tot i que resulta impossible exposar una representació de l'obra de tots els arquitectes estudiats tan acuradament pel Dr. M. Seguí, la documentació seleccionada els vol representar tots, el que signifiquen ells i els seus projectes, l'època que varen viure, i la ciutat que, en definitiva, varen construir.

Cal recordar, doncs, el que afirmen els autors sobre la Palma d'èpoques passades:

«L'assentament romà sota l'actual Palma i el seu entorn, doncs, reuneixen una quantitat considerable d'arguments a favor de situar-hi la Palma clàssica. Fou fundada ex novo en un indret amb una clara funció de vigilància marítima i de control de la principal badia sud-oest de l'illa [...] El seu nom, tot i que va esvaïr a l'edat mitjana, es va conservar a un indret del seu territori, almenys fins al segle XIII. En conjunt, per tant, pensem que és just afirmar que, també, des del punt de vista de l'arqueologia, Palma és Palma.

[...] Des del punt de vista arqueològic, Palma pateix els condicionants comuns a totes les ciutats històriques vives: la pervivència com a nucli de població ha suposat la reutilització, l'espoli, la destrucció i l'oblit de gran part de les restes materials del seu passat.

[...] Amb tot i això, les majors modificacions arribaren al s. XX, d'una banda amb la destrucció de les murades medievals i renaixentistes, i de l'altra amb l'ambiciós Pla Alomar (Plan de Ordenación Urbanística de Palma de Mallorca, 1941), del qual foren executats, principalment, l'obertura de l'avinguda Jaume III i la urbanització de l'Hort d'en Moranta (reforma 1), la finalització de la plaça Major i l'escalonada cap a la Rambla (reforma 5) i la finalització de l'obertura del carrer de la Constitució i ampliació de la plaça del Roser (reforma 12).

Tota aquesta evolució urbanística i arquitectònica ha tingut com a resultat una acumulació d'accions en la qual les diferents fases es superposen, s'entremesclen, es retroalimenten, i s'eliminen les unes a les altres. La ciutat és un cos viu que sembla anar mutant amb el temps, tot adaptant-se als esdeveniments. Les dificultats de lectura que se'n deriven són, com es pot imaginar, enormes».

B. VALLORI I MÁRQUEZ. *La Ciutat romana de Palma: una topografia arqueològica.*

«La red de calles no es más que una pervivencia fósil de la ciudad romana en lo tocante al barrio de la Almudayna, antiguo barrio palatino de Madīna Mayūrqa y para el resto de la ciudad, salvo modificaciones estructurales del siglo XX, no es más que la organización del callejero de época islámica.»

G. ROSELLÓ BORDOY. *El Islam en las Islas Baleares: Mallorca musulmana según la Remembrança [...] de Nunyo Sañç y el Repartiment [...] de Mallorca.*

«La Ciudad medieval, como entidad viva que ha seguido progresando, ha visto modificada su imagen real. Grandes monumentos han superado el paso de los tiempos, mientras que otros elementos edilicios han sido borrados de la faz de la tierra, han desaparecido y a lo sumo han dejado restos materiales tales como un simple capitel o una ventana ajimezada, muchas veces mutilada».

M. BARCELÓ CRESPI; G. ROSELLÓ BORDOY. *La Ciudad de Mallorca: la vida cotidiana en una Ciudad mediterránea medieval.*

«Las características del gótico cristalizaron tan profundamente en el alma isleña que un aspecto tan fundamental como el sentido espacial de la arquitectura gótica se mantuvo casi intacto hasta el siglo XIX».

S. SEBASTIÁN LÓPEZ; A. ALONSO FERNÁNDEZ. *Arquitectura mallorquina moderna y contemporánea.*

«El final del siglo XIX fue un período de síntesis en el terreno artístico, una época en la que los artistas buscaban direcciones nuevas que constituían en sí mismas una reacción contra el academicismo que reinaba por doquier, y contra la ola de "progreso" representada por la industrialización».

M. SEGUÍ AZNAR. *La Arquitectura modernista en Baleares.*

«Es, por fortuna, una de aquellas ciudades cuya significación en el mundo no se debe, precisamente, a su importancia material, sino a su capacidad de atracción y al sedimento artístico acumulado en un pasado esplendoroso».

G. ALOMAR ESTEVE. *La Reforma de Palma: hacia la renovación de una Ciudad a través de un proceso de ordenación creativa.*